

УДК 371.348.5.06

Євген Володимирович ДОЛИНСЬКИЙ,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри німецької та другої іноземної мов Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м Хмельницький

Марко Георгійович ПАЛАГНЮК,
старший викладач кафедри німецької та другої іноземної мов Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м Хмельницький

Ірина Дмитрівна ПАЛАГНЮК,
учитель німецької мови, гімназія № 1 імені В. Крисицького, м. Хмельницький

ЕЛЕКТИВНІ КУРСИ З ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ: ТЕХНОЛОГІЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕМАТИКИ

У статті проаналізовано поняття “елективні курси”, розкрито і охарактеризовано значення елективних курсів з іноземної мови. Здійснено аналіз наукових досліджень у галузі елективних курсів. Вивчено результати анкетування учнів і учителів старшої школи щодо наповнення посібників з елективних курсів з іноземної мови.

Ключові слова: елективний курс, профільна школа, іноземна мова.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Модернізація освіти передбачає створення в середній школі системи профільного навчання, яка покликана максимально диференціювати навчання за рахунок: а) диверсифікації закладів освіти (ліцеї, гімназії, коледжі як багатопрофільні

заклади); б) змісту навчання (створення варіативних різнорівневих і різнопрофільних програм); в) нетрадиційних форм навчання (прес-конференцій, шкільних дослідницьких експедицій тощо); г) методів навчання (інтерактивних діалогічних методів тощо).

У загальній структурі профільного навчання у старших класах можна виділити три основні змістові блоки: базовий (загальноосвітній стандарт), профільний (профільний освітній стандарт), елективний (курси за вибором) – комбінація профілів і спеціалізацій. Співвідношення обсягу навчального часу за зазначеними блоками становить (у %) 50:30:20 [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. Перш за все визначимось з поняттям “елективні курси”. Слово “елективний” походить від англійського терміну “electus”, що означає “вибраний”, “обраний” англійською мовою – elective, французькою –électif). Отже, елективні курси або курси за вибором – це обов’язкові навчальні курси, що входять до профілю навчання, які розширюють і поглиблюють зміст певного предмета і які обираються самими учнями відповідно до їх інтересів, уподобань і потреб [1].

Елективні курси в українських школах із деяких позицій нагадують факультативи, оскільки орієнтовані на старшокласників (з урахуванням інтересів групи і можливостей педагогів), але на відміну від факультативів для елективних курсів не існує освітніх стандартів, вони включаються до навчального плану всіх учнів профільних класів і є обов’язковими для відвідування.

Класифікація елективних курсів відображає їх місце в освітньому процесі та основну мету, відповідно до якої здійснюється добір змісту освіти. Елективні курси можуть бути профільними і до профільними [1].

Профільне навчання іноземної мови в старших класах є предметом вивчення багатьох російських учених (І. Л. Бім, О. А. Богданова, М. Л. Вайсбурд, Н. П. Грачова, А. О. Колесников, В. В. Копилова, Т. М. Лазаренко, Л. А. Милованова, О. Г. Поляков, І. П. Попова, Є. М. Соловова та ін.) і, на жаль, незначної кількості українських науковців (С. М. Дітковська, О. С. Зеленов, Л. Я. Зеня, А. С. Іванова, Н. М. Рекун, Т. О. Петрова, В. Г. Редько, Л. А. Шульга).

Що стосується елективних курсів з іноземної мови, то є лише окремі дослідження на основі конкретних практичних розробок іншомовних елективних курсів, зокрема: проектування елективного курсу з культурознавства США в системі профільного навчання англійської мови в школі (В. В. Сафонова, П. В. Сисоєв); класифікація типів курсів за вибором у системі шкільної освіти (К. Г. Митрофанов, В. Л. Орлов, К. Н. Поливанова); організація навчальних занять у межах елективних курсів для школярів, які обрали філологічний профіль (А. Г. Каспржак); створення елективних курсів у системі вищої школи (О. Г. Полякова, А. О. Колесников) [4].

Мета статті полягає у визначенні поняття “елективні курси з іноземних мов”, аналізі того, що зроблено в Україні і світі, в узагальненому розгляді результатів анкетування учнів і учителів, що стосується наповнення посібників із визначених елективних курсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Починаючи з 2002 р., співробітники лабораторії іноземних мов НАПН України досліджують актуальні проблеми, пов'язані з науковим і навчально-методичним забезпеченням нового змісту навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах (1–11-ті класи).

У результаті наукового дослідження, що проводиться у лабораторії, буде розроблена педагогічна технологія оволодіння змістом елективних курсів: І. В. Алексеєнко “Завітайте до України” (англ. мова) для учнів 10–11-х класів, Н. П. Басай “Німецькомовні країни” для учнів 10–11-х класів, Є. В. Долинський “Моя Франція” для учнів 10–11 класів, О. С. Пасічник, У. М. Федюк “Англійська мова для ділового спілкування” для учнів 10–11 класів, Т. К. Полонська “Культура і мистецтво Великої Британії” для учнів 10–11-х класів, В. Г. Редько “Країнознавство: Іспанія, Латинська Америка” для учнів 10–11-х класів.

Також підготовлені рукописи: 1) навчальної програми елективних курсів з іноземних мов для старшої школи загальноосвітнього навчального закладу; 2) концепції посібників елективних курсів з іноземних мов для учнів 10–11-х класів профільної школи; 3) посібників елективних курсів; 4) статей, в яких ілюструються проміжні та кінцеві результати наукового дослідження [5].

Завданнями елективних курсів, окрім розвитку навичок і вмінь іншомовної компетентності, є: 1) розширити і поглибити лінгвокраїнознавчі знання, навички ділового спілкування учнів старших класів, які обрали іноземну мову профільним предметом у галузі культури, мистецтва, ділових відносин європейських країн; 2) охарактеризувати традиції та звичаї культурно-історичного життя європейських країн, особливості сучасного ділового спілкування; 3) удосконалити підготовку старшокласників до складання ДПА (державної підсумкової атестації) і ЗНО (зовнішнього незалежного оцінювання) з англійської, німецької, французької, іспанської мов через різноманітні тематичні тексти і вправи.

Елективні курси, що розробляються лабораторією, розраховані на два роки навчання в 10–11-х класах профільної школи (по дві години на тиждень). Таким чином на засвоєння курсу відводиться 136–140 годин (по 68–70 год. У 10 і 11-му класах). Передбачається, що елективні курси матимуть модульну структуру і складатимуться з тематичних модулів (розділів), встановлених на основі результатів опитування старшокласників і вчителів іноземної мови.

З метою визначення ставлення учнів 10–11-х класів до можливих тем елективних курсів з іноземної мови було проведено анкетування у шести областях України (Закарпатській, Київській, Харківській, Хмельницькій, Чернігівській, Чернівецькій). Школярам і педагогам потрібно було визначитись із запропонованою тематикою зазначених навчальних тем (10–20 назв) за допомогою трьох варіантів відповідей: “Цікаво”, “Не дуже цікаво”, “Не цікаво”.

Для визначення тематики елективного курсу “Культура і мистецтво Великої Британії” було запропоновано 18 тем, опитано 130 учні 10–11-х класів і 60 учителів англійської мови різних типів ЗНЗ (загальноосвітніх навчальних закладів) із п’яти регіонів України.

Найбільшу зацікавленість школярі продемонстрували до таких тематик (відповідь – “Цікаво”): “Життя сучасної британської молоді” – (98,3 %); “Національні свята і народні традиції” – (85,4 %); “Національна кухня країн Великої Британії” – (84,6 %); “Музична Британія” (83,8 %); “Сучасна англійська література” – (81,5 %); “Британська символіка і національна пам’ять” і “Британська монархія: звичаї і традиції” – (80,8 %) тощо.

Не зовсім цікавими (відповідь – “Не дуже цікаво”) для певної частини старшокласників виявилися теми: “Кінематограф” – (33,1 %); “Засоби масової інформації як носії британської культури” і “Театральне мистецтво” – (31,5 %); “Народне мистецтво” – (30 %); “Видатні вчені і винахідники країни” – (29,3 %) тощо.

Окремі учні не виявили ніякого інтересу (відповідь – “Не цікаво”) до тем: “Народне мистецтво” – (10,8 %), “Театральне мистецтво” (7,7 %), “Світ британського живопису і його творців”, “Музична Британія”, “Субкультура” по (3,1 %).

Що стосується учителів англійської мови, то найбільш схвальну відповідь у них одержали тематики: “Життя сучасної британської молоді” – (98,3 %); “Британська монархія: звичаї і традиції”, “Дім британця – його фортеця”, “Сучасна англійська література” по (91,7 %); “Музична Британія” і “Британська символіка і національна пам’ять” по (90,0 %); “Національна кухня країн Великої Британії” – (86,7 %); “Культурні традиції відомих британських університетів” і “Субкультура” – по (85,0 %); “Національні свята і народні традиції” – (83,3 %); “Знамениті музеї, картинні галереї, бібліотеки” – 81,7 % тощо.

Не дуже цікавими для зазначеної кількості учителів виявилися теми: “Театральне мистецтво” – (46,7 %); “Кінематограф” – (35,0 %); “Засоби масової інформації як носії британської культури” – (28,3 %), “Світ британського живопису і його творці” і “Народне мистецтво” – по (26,7 %) та ін.

Не зовсім вдалою (відповідь – “Не цікаво”) окремі педагоги вважають теми: “Субкультура” – (5,0 %), “Театральне мистецтво” – (3,3 %); “Кінематограф”, “Видатні вчені і винахідники країни”, “Засоби масової інформації як носії британської культури” тощо по (1,7 %).

Аналіз проведеного анкетування учнів і вчителів продемонстрував велику зацікавленість у тематичі: “Життя сучасної британської молоді” – 92,3 і 98,3 % відповідно; “Національні свята і народні традиції” – 85,4 і 83,3 % відповідно; “Національна кухня країн Великої Британії” – 84,6 і 86,7 %; “Музична Британія” – 83,8 і 90,0 % відповідно; “Сучасна англійська література” – 81,5 і 91,7 % відповідно; “Британська символіка і національна пам’ять” – 80,8 і 90,0 % відповідно; “Британська монархія: звичаї і традиції” – 80,8 і 91,7 % відповідно та ін.

У деяких випадках збіглися також результати анкетування школярів і педагогів у відповіді “Не дуже цікаво”. Це, наприклад, така тематика: “Кінематограф” – 33,1 і 35,0 % відповідно; “Театральне мистецтво” – 31,5 і 46,7 % відповідно; “Засоби масової інформації як носії британської культури” – 31,5 і 28,3 % відповідно; “Народне мистецтво” – 30,0 і 26,7 % відповідно та ін.

Однакової думки дотримуються старшокласники і вчителі, висловлюючи своє ставлення до окремої тематики за допомогою відповіді “Не цікаво”, зокрема: “Театральне мистецтво” – 7,7 і 3,3% відповідно; “Субкультура” – 3,1 і 5,0 % відповідно. Проте, тут є певні розбіжності: якщо до теми “Народне мистецтво” байдуже поставились 10,8 % учнів, то в педагогів цей показник становить лише 1,7 %. “Не цікаво” відповіли окремі старшокласники і на теми: “Світ британського живопису і його творців” і “Культурні традиції відомих британських університетів” (по 3,1 %), у той час як вчителі вважають ці теми потрібними.

Для визначення тематики елективного курсу “Моя Франція” було запропоновано 18 тем, опитано 120 учні 10–11-х класів і 30 учителів французької мови різних типів ЗНЗ із чотирьох регіонів України.

Найбільшу зацікавленість школярі продемонстрували до такої тематики (відповідь – “Цікаво”): “Географія Франції” – (98,3 %); “Населення Франції” – (86,2 %); “Прогулянки Парижем” – (85,4 %); “Французи і їхні традиції” – (84,6 %); “Регіони Франції” – (78,8 %); “Французьке кіно і театр” – (74,2 %); “Національна кухня Франції” – (69,5 %); “Культура Франції” – (67,4 %); “Молодь Франції” – (65,6 %).

Не зовсім цікавими (відповідь – “Не дуже цікаво”) для певної частини старшокласників виявилися теми: “Французька мова і франкофонія” – (32,1 %); “Франція у Європі і світі” – (29,5 %); “Музичне життя Франції” – (28,1 %); “Франція – країна контрастів” (25,3 %) тощо.

Окремі учні не виявили ніякого інтересу (відповідь – “Не цікаво”) до такої тематики: “Використання французької мови у міжнародних організаціях” – (10,6 %), “Засоби масової інформації” – (8,7 %), “Демографічна ситуація” – (4,3 %), “Адміністративна система” – (3,2 %), “Мовні джерела французької мови” – (2,1 %).

Що стосується учителів французької мови, то найбільш схвальну відповідь у них одержала така тематика: “Населення Франції” – (98,3 %); “Французька мова і франкофонія” – (95,3 %); Культура Франції (90,1 %); “Прогулянка Парижем” – (89,4 %); “Молодь Франції” – (87,3 %); “Французи і їх традиції” – (85,6 %); “Французьке кіно і театр” – (84,5 %); “Музичне життя Франції” – (82,1 %); “Франція – країна контрастів” – (80,1 %); “Національна кухня Франції” – (79,2%).

Не дуже цікавими для зазначеної кількості учителів виявилися теми: “Географія Франції” – (45,1 %); “Регіони Франції” – (35,0 %); “Франція у Європі і світі” – (34,3 %); “Засоби масової інформації” – (33,6 %).

Не зовсім вдалою (відповідь – “Не цікаво”) окремі педагоги вважають таку тематику: “Використання французької мови у міжнародних організаціях” – (7,0 %); “Адміністративна система” – (4,3 %); “Мовні джерела французької мови” – (3,1 %).

Як показав аналіз проведеного анкетування, і учні, і вчителі продемонстрували велику зацікавленість у тематиці: “Населення Франції” – (86,2 і 98,3 %); “Культура Франції” – (67,4 і 90,1 %); “Прогулянка Парижем” – (85,4 і 89,4 %); “Молодь Франції” – (65,6 і 87,3 %); “Французи і їх традиції” – (84,6 і 85,6 %); “Французьке кіно і театр” – (74,2 і 84,5 %); “Національна кухня Франції” – (69,5 і 79,2 %).

У одному випадку збіглися також результати анкетування школярів і педагогів у відповіді “Не дуже цікаво”. Це тема: “Франція у Європі і світі” – 33,1 і 35,0 % відповідно.

Однакової думки дотримуються старшокласники і вчителі, висловлюючи своє ставлення до тем за допомогою відповіді “не цікаво”, зокрема: “Використання французької мови у міжнародних організаціях” – (10,6 і 7,0 %) відповідно; “Адміністративна система” – (3,2 і 4,3 %); “Мовні джерела французької мови” – (2,1 і 3,1 %) відповідно.

Для визначення тематики елективного курсу “Німецькомовні країни” було запропоновано 20 тем, опитано 108 учні 10–11-х класів і 64 учителя німецької мови різних типів ЗНЗ із п'ятьох регіонів України.

Найбільшу зацікавленість школярі продемонстрували до таких тем (відповідь – “Цікаво”): “Свята і традиції німецькомовних країн” – (87,6 %); “Берлін і його визначні пам'ятки” – (95,4 %); “Австрія” – (92,7 %); “Віль-

ний час і відпустка в німецькомовних країнах” – (88,8 %); “Відень і його визначні пам’ятки” – (88,8 %); “Швейцарія” – (92,3 %); “Люксембург” – (84,1 %); “Ліхтенштейн” (81,2 %); “Навчання й освіта в німецькомовних країнах” – (85,3 %); “Подорож до німецькомовних країн” – (99,9 %); “Великі міста Німеччини” (76,1 %).

Не зовсім цікавими (відповідь – “Не дуже цікаво”) для певної частини старшокласників виявилися теми: “Історія культури німецькомовних країн” – (37,5 %); “Навколишнє середовище і транспорт у німецькомовних країнах” – (41,9 %); “Образотворче мистецтво німецькомовних країн” – (37,8 %); “Музична культура німецькомовних країн” – (35,8 %); “Літературні традиції німецькомовних країн” (38,8 %); “Державний устрій та економіка німецькомовних країн” – (37,9 %).

Окремі учні не виявили майже ніякого інтересу (відповідь – “Не цікаво”) до такої тематики: “З історії німецькомовних країн” – (8 %); “Огляд федеральних земель Німеччини” – (5 %); “Засоби масової інформації німецькомовних країн” – (10 %).

Що стосується учителів німецької мови, то найбільш схвальну відповідь у них одержала така тематика: “Подорож до німецькомовних країн” – (100 %); “З історії німецькомовних країн” – (85,4 %); “Навчання й освіта в німецькомовних країнах” – (97,5 %); “Берлін і його визначні пам’ятки” – (90,2 %); “Великі міста Німеччини” – (87,4 %); “Австрія” – (87,3 %); “Відень і його визначні пам’ятки” – (86,2 %); “Швейцарія” – (79,5 %); “Ліхтенштейн” – (78,4); “Люксембург” – (77,3 %), “Свята і традиції німецькомовних країн” – (77,3 %); “Навколишнє середовище і транспорт у німецькомовних країнах” – (77,3 %); “Музична культура німецькомовних країн” – (75,4 %).

Не дуже цікавими для зазначеної кількості учителів виявилися теми: “Державний устрій та економіка німецькомовних країн” – (43,4 %); “Образотворче мистецтво німецькомовних країн” – (42,6 %); “Літературні традиції німецькомовних країн” – (48,4 %); “Засоби масової інформації німецькомовних країн” – (35,4 %).

Не зовсім вдалою (відповідь – “Не цікаво”) окремі педагоги вважають таку тематику: “Огляд федеральних земель Німеччини” – (2,7 %); “Іс-

торія культури німецькомовних країн” – (1,8 %); “Вільний час і відпустка в німецькомовних країнах” – (1,8 %).

Як показав аналіз проведеного анкетування, і учні, і вчителі продемонстрували велику зацікавленість у тематиці: “Свята і традиції німецькомовних країн” – (87,6 і 77,3 %); “Берлін і його визначні пам’ятки” – (95,4 і 90,2 %), “Австрія” – (92,7 і 87,3 %); “Швейцарія” – (92,3 і 79,5 %); “Люксембург” – (84,1 і 77,3 %); “Ліхтенштейн” – (81,2 і 78,4 %); “Навчання й освіта в німецькомовних країнах” – (85,3 і 97,5 %); “Подорож до німецькомовних країн” – (99,9 і 100 %); “Великі міста Німеччини” – (76,1 і 87,4 %).

У даних випадках, збіглися також результати анкетування школярів і педагогів у відповіді “Не дуже цікаво”. Це, така тематика: “Образотворче мистецтво німецькомовних країн” (37,8 і 42,6 %); “Літературні традиції німецькомовних країн” (38,8 і 48,4 %).

Однакової думки дотримуються старшокласники і вчителі, висловлюючи своє ставлення до такої тематики за допомогою відповіді “не цікаво”, зокрема: “Огляд федеральних земель Німеччини” (5 і 2,7 %).

Також проводилося анкетування і обрахунок анкет елективних курсів: “Країнознавство: Іспанія, Латинська Америка” (ісп. мова) і “Завітайте до України” (англ. мова), “Англійська мова для ділового спілкування” (англ. мова).

Висновки. Отже, результати проведеного опитування (у першу чергу старшокласників) дозволяють нам визначитися з тематикою навчальних посібників зазначених елективних курсів.

На нашу думку, існує три способи визначення кількості та назв тем елективних курсів: 1) вилучити ті теми, які найменше зацікавили старшокласників, або до яких вони взагалі не виявили ніякого інтересу; 2) замінити вилучені теми іншими – актуальнішими й цікавішими, які відповідали б інтересам учнів та їх віковим особливостям; 3) залишити “нецікаві” теми, розкривши їх зміст за допомогою добору цікавих та оригінальних автентичних матеріалів, і передбачивши про цьому інноваційні форми навчання іноземної мови (використання прийомів рефлексії: інтелект-карти, кластери тощо).

Вважаємо, що третій спосіб є найскладнішим, але найдоречнішим, оскільки він має переконати школярів, що не існує нецікавих тем, якщо

правильно здійснити добір змісту навчального матеріалу та способів його презентації. Теми, що є буденними в нашому житті, можуть виявитися досить цікавими і незвичними, якщо це стосується іншої країни і людей. Однак, зважаючи на те, що є теми з високим відсотком байдужості, вважаємо, що їх можна вилучити, а матеріал подати у наблизеній темі.

Перспективи подальших досліджень. Передбачається, що наступним етапом наукового дослідження у цьому напрямку буде аналіз закордонних джерел, досвіду, що можуть бути використанні під час конструювання елективних курсів з іноземної мови.

Список використаної літератури

1. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів : навчально-методичний посібник / В. Г. Редько, Т. К. Полонська, Н. П. Басай [та ін.]; за наук. ред. В. Г. Редька. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 360 с.

2. Липова Л. А. Спеціальні (елективні) курси як змістовий блок профільного навчання [Текст] / Л. Липова, В. Малишев, О. Рибіцька // Рідна школа. – 2006. – № 3. – С. 18–20.

3. Методика разработки элективных курсов [Текст] // Российский государственный педагогический университет им. А. И. Герцена. – СПб., 2006. – 20 с.

4. Полонська Т. К. Науково-теоретичні підходи до створення елективних курсів з іноземної мови у профільній школі / Т. К. Полонська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://googledrive.com/host/0By2IQy15OsECWE1tN1daWVl0Nk0/3_12.pdf

5. Програма дослідження з теми “Дидактичне забезпечення варіативного компонента змісту навчання іноземних мов у старшій школі”. – Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2014. – 49 с.

6. Редько В. Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика : монографія / В. Г. Редько. – К. : Генеза, 2012. – 224 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Лопатка В. Д.

Стаття надійшла до редакції 8.10.2014.

Долинский Е. В., Палагнюк М. Г., Палагнюк И. Д. **Элективные курсы по иностранным языкам в профильной школе: технология определения тематики**

В настоящее время существуют лишь отдельные общие подходы, связанные с разработкой элективных курсов по учебным предметам. Впрочем этого недостаточно для формулирования универсальных основ создания курсов по выбору. В статье проанализировано понятие “элективные курсы”, раскрыто и охарактеризовано значение элективных курсов по иностранному языку. Осуществлен анализ научных исследований в области элективных курсов. Изучены результаты анкетирования учащихся и учителей старшей школы по наполнению пособий по элективным курсам по иностранному языку.

Ключевые слова: *элективный курс, профильная школа, иностранный язык.*

Dolynskiy Ye. V., Palahnyuk M. H., Palahnyuk I. D. **Foreign languages elective courses at professional school: technology of subject matter definition**

Today there are only separate common approaches connected with the educational subjects elective courses development. However, it isn't enough for forming the universal bases of elective courses creating. The term “elective courses” is analyzed in the article, the meaning of foreign languages elective courses is defined and characterized. The analysis of the scientific research in the branch of elective courses is done. The results of survey of students and teachers of the high school as to writing the manuals of elective courses of foreign language are learned.

In common structure of professional studying in high school we can highlight 3 basic units: main (standard of general education), professional (professional educational standard), elective (voluntary courses) – combination of profiles and specializations. Thus, survey results allow us to determine the theme of educational manuals of elective courses.

Elective courses made by laboratory are relied on two-years studying at 10–11-forms of professional school (two hours per week). Thus, there are 136–140 hours for learning the course (68–70 hours in 10–11 forms). It is expected

that the elective courses will have a modal structure and will consist of thematic modules (units) fixed on a base of results of senior pupils and foreign language teachers survey.

The questioning was made in six regions of Ukraine in order to define the attitude of 10–11 forms students to possible topics of elective courses of foreign languages.

Keywords: *elective course, profile school, foreign language.*